

Van gedachten wisselen

Filosofie en ethiek voor zorg en welzijn

Denkoefeningen

Richard de Brabander

Derde, herziene druk

uitgeverij | **C**
coutinho

bussum 2019

Deze denkoefeningen horen bij de derde, herziene druk van *Van gedachten wisselen* van Richard de Brabander.

© 2008/2019 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16h Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Eerste druk 2008

Derde, herziene druk 2019

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN: 978 90 469 0678 1

NUR: 741

Denkoefeningen hoofdstuk 1

- 1 Wat dwingt ons in deze tijd een 'soort filosoof' te zijn?
- 2 Geef voorbeelden van filosofische vragen waarmee je in het dagelijkse leven of in je werk geconfronteerd wordt. Welke vragen vind jij belangrijk? Geef aan waarom.
- 3 Maak duidelijk waarom sociaal werk een normatief beroep is.
- 4 Noem de verschillende niveaus waarop opvattingen over mens en maatschappij doorwerken in het sociaal werk.
- 5 Leg uit wat een discours is en hoe dat ons socialiseert.
- 6 Wat is het verschil tussen filosofie en wetenschap?
- 7 Verzamel berichten uit kranten en tijdschriften waarin volgens jou filosofische vragen verborgen liggen.

Denkoefeningen hoofdstuk 2

- 1 Noem de belangrijkste verschillen tussen bestaansethiek en de juridische vorm van ethiek.
- 2 Geluk is niet alleen mijn geluk, maar het geluk van allen. Geef aan welke argumenten Aristoteles voor deze stelling geeft. Ben je het eens of oneens met deze stelling?
- 3 Vat in je eigen woorden samen wat Aristoteles bedoelt met leven in overeenstemming met de rede.
- 4 Vat in je eigen woorden samen wat Seneca bedoelt met leven in overeenstemming met de natuur.
- 5 Wat betekent volgens Foucault 'zorg voor zichzelf'?
- 6 Wat is volgens Foucault het verschil tussen vrijheidspraktijk en bevrijding?
- 7 In dit hoofdstuk wordt een aantal opvattingen over eigen regie en het goede leven besproken. Welke opvatting spreekt jou het meeste aan? Licht toe waarom.
- 8 In het fragment hierna wordt beschreven hoe een aidspatiënt zich verzet tegen behandeling. Becommentarieer het fragment aan de hand van Foucaults begrip 'zorg voor zichzelf'. Vind je dat de houding van de patiënt getuigt van hedonisme of niet? Licht toe.

Werken aan zichzelf

'Ik kreeg het gevoel, zoals zij (de artsen) dat presenteerden bij me, dat ik weggetrokken werd uit mijn onafhankelijke positie, met de boodschap: "Je moet bij ons komen en je moet onze therapie gaan doen, want anders kan het wel eens slecht aflopen." Met andere woorden, mijn levensmoed, mijn levensvreugde werd mij eigenlijk een beetje afgepakt. Zo ervoer ik dat. Ze probeerden me weer in dat controlesysteem van hen te trekken, waarin zij dus gaan vertellen hoe ik me voel en wat er met me aan de hand is.'

De enige manier om zich daaraan te onttrekken is, zoals hij dat noemt, er 'vierkant tegen aan te leven'. Daarmee bedoelt hij dat 'als ze nu komen met van "nou meneer, dat keeltje van u" of "dat gehemelte van u, dat gaat toch niet echt goed", dat ik me juist tegen hen afzet. En dus wel die borrel neem en nog maar een keer een joint opsteek. En vervolgens mijn eigen leven weer oppak, het relatieveer, en er vanuit mijn eigen intuïtie mee omga. En mijn onderbewustzijn voed met positieve invloeden.'

Bron: Huijer, M. (1996). *De kunst gewoon te leven. Aids en de bestaansethiek van Foucault*. Amsterdam: Boom.

- 9 Welke invulling van eigen regie spreekt jou aan: de juridische vorm van moraal of de bestaansethiek? Licht toe waarom.
- 10 Welke deugden of morele kwaliteiten vind jij belangrijk om je werk als sociaal werker goed te doen?
- 11 Heeft het sociaal werk volgens jou een taak om bij te dragen aan het meesterschap over onszelf en hoe zou het daaraan invulling moeten geven?
- 12 Schrijf een kort betoog waarin je uiteenzet welke taak het sociaal werk volgens jouw heeft in het stimuleren en bevorderen van eigen regie. Maak daarin duidelijk wat eigen regie voor jou betekent, op welke punten je het eens en/of oneens bent met Aristoteles, Seneca of Foucault en bespreek de haken en ogen die aan dit begrip zitten.

Denkoefeningen hoofdstuk 3

- 1 Waarom is volgens Kant autonomie bepalend voor de waardigheid van de mens?
- 2 'Handelen uit plicht betekent handelen uit vrije wil.' Licht dit toe en maak daarbij duidelijk wat het onderscheid is tussen plichtmatig handelen en handelen uit plicht. Geef van beide een voorbeeld.
- 3 Leg uit waarom we volgens Kant niet iedere keuze hoeven te respecteren.
- 4 Geef voorbeelden van het kwalitatieve onderscheid tussen hoge en lage genietingen.
- 5 Ben je het eens met de stelling van Mill dat we ons niet zomaar aan heersende gewoontes en tradities moeten aanpassen?

- 6 Wat is jouw opvattingen over safe places. Geef voor en nadelen van een dergelijke ruimte.
- 7 Welke benadering van eigen regie spreekt jou het meeste aan? Leg uit waarom.
- 8 Schrijf een kort betoog waarin je uiteenzet welke taak het sociaal werk volgens jou heeft in het stimuleren en bevorderen van eigen regie. Maak daarin duidelijk wat eigen regie voor jou betekent, op welke punten je het eens en/of oneens bent met Kant en Mill en bespreek de haken en ogen die aan dit begrip zitten.

Denkoefeningen hoofdstuk 4

- 1 Leg uit waarom het bevorderen van menselijke waardigheid niet te rijmen is met de overdaad aan protocollen en procedures in het sociaal werk.
- 2 Omschrijf wat het bevorderen van empowerment volgens het marxisme inhoudt. Illustreer je antwoord met recente voorbeelden.
- 3 Omschrijf wat het bevorderen van menselijke waardigheid volgens Hannah Arendt inhoudt.
- 4 Volgens Foucault is macht niet onderdrukkend maar productief. Leg uit wat hij hiermee bedoelt.
- 5 Welke rol zou het sociaal werk volgens jou moeten spelen in het bevorderen van empowerment en menselijke waardigheid?
- 6 'De enthousiaste manier waarop wordt gesproken over het "in de eigen kracht zetten" van cliënten verhult dat het hier om een eenvoudige vorm van controletechnieken gaat.' Leg uit waarom je het wel of niet eens bent met deze stelling.
- 7 Ervaar jij het schrijven van een verslag waarin je moet reflecteren op je leerdoelen en eigen handelen als een vorm van disciplineren? Licht je antwoord toe.
- 8 Ben je het eens met de stelling dat de manier waarop het sociaal werk wordt georganiseerd leidt tot ontmenselijking?

Denkoefeningen hoofdstuk 5

- 1 Noem de fundamentele principes waarop de democratische rechtsstaat is gebaseerd. Licht deze toe.
- 2 Leg uit wat de begrippen natuurstaat en sociaal contract betekenen.

- 3 Wat veroorzaakt volgens Hobbes de oorlog van allen tegen allen en hoe wil hij deze tegengaan?
- 4 Wat noodzaakt ons volgens Locke de natuurstaat te verlaten?
- 5 Hoe ontstaat volgens Rousseau maatschappelijke ongelijkheid?
- 6 Ga jij er in principe van uit dat de mens te vertrouwen is en zijn eigen belang opzijzet voor een algemeen belang? Of denk je dat de mens een wolf is voor de ander en goed in de gaten moet worden gehouden? Geef aan waarom jij dat vindt en welke consequenties jij daaruit trekt voor het sociaal werk.
- 7 De rechtsstaat mag worden verdedigd met middelen die de rechtsstaat aantasten. Ben je het eens of oneens met deze stelling? Geef voorbeelden.

Denkoefeningen hoofdstuk 6

- 1 Leg met behulp van een voorbeeld uit hoe Rawls tot een eerlijke verdeling van sociale primaire goederen wil komen.
- 2 Beschrijf met behulp van een voorbeeld de principes van rechtvaardigheid die Rawls heeft geformuleerd.
- 3 Nussbaum stelt dat we bij zorg niet in termen van rechten, maar in termen van menselijke vermogens moeten denken. Wat bedoelt zij hiermee en wat denkt zij met haar *capabilities approach* te winnen?
- 4 Wat bedoelt Sandel als hij beweert dat de marktsamenleving corrupt is?
- 5 Leg uit waarom jij als sociaal werker verantwoordelijk bent voor de uitspraken en daden van andere sociaal werkers.
- 6 Welke rol moet de sociaal werker volgens jou hebben in het bevorderen van menselijke waardigheid? Licht in jouw antwoord toe wat je onder menselijke waardigheid verstaat. Ondersteun je argumenten met behulp van een van de drie filosofen die in dit hoofdstuk zijn besproken.

Denkoefeningen hoofdstuk 7

- 1 Waarin onderscheidt het gevoel van het absurde zich van een 'gewone baaldag'?
- 2 Wat is de kritiek van de existentiële filosofen op de wetenschappelijke houding?
- 3 Eigen regie staat voor de existentiële filosofen gelijk met de keuze voor ons bestaan. Wat bedoelen zij hiermee?

- 4 Maak aan de hand van actuele voorbeelden duidelijk wat de drie levenshoudingen betekenen die Kierkegaard onderscheidt.
- 5 'Gij zult niet doden,' zegt Levinas. Leg uit wat hij daarmee bedoelt.
- 6 Ben je het eens met de stelling van Levinas dat wij verantwoordelijk zijn voor het lot en leed van ieder ander? Onderbouw je antwoord. Is dit voor jou een belangrijk beginsel voor het sociaal werk?
- 7 Levinas spreekt van 'de derde.' Leg uit wat hij hiermee bedoelt aan de hand van de situatie van asielzoekers.
- 8 Omschrijf in je eigen woorden wat vanuit het perspectief van de existentiële filosofie het bevorderen van menselijke waardigheid betekent en hoe jij daaraan invulling wil geven.
- 9 Ben je het eens met de stelling dat sociaal werk of de zorg voor de ander eerder een levenshouding is en geen vak dat iedereen kan leren?

Denkoefeningen hoofdstuk 8

- 1 Wetenschappers worden de laatste jaren herhaaldelijk betrappt op fraude. Zou deze fraude voorkomen kunnen worden als wetenschappers zouden pogen theorieën te weerleggen in plaats van te bevestigen?
- 2 Leg uit wat volgens Popper het inductieprobleem en de *confirmation bias* inhouden.
- 3 Wat is volgens Kuhn het verschil tussen paradigma in enge en in brede zin?
- 4 Welke factoren spelen volgens Kuhn een rol bij het wisselen van een paradigma?
- 5 Na de wisseling van het paradigma ziet de werkelijkheid er volgens Kuhn voor de wetenschapper anders uit. Leg dit uit met behulp van een voorbeeld uit de beroepspraktijk en verschillende paradigma's die daarin tegenover elkaar staan.
- 6 Latour opent veel van zijn boeken met stukken uit de krant om de actor-netwerktheorie te illustreren. Leg met behulp van een krant uit wat hij onder de actor-netwerktheorie verstaat.
- 7 Volgens Latour zijn wetenschappelijke constructies geen ficties. Leg uit.
- 8 Schrijf een essay waarin je duidelijk maakt welke lessen het sociaal werk volgens jou moet trekken uit de inzichten van Popper, Kuhn of Latour.